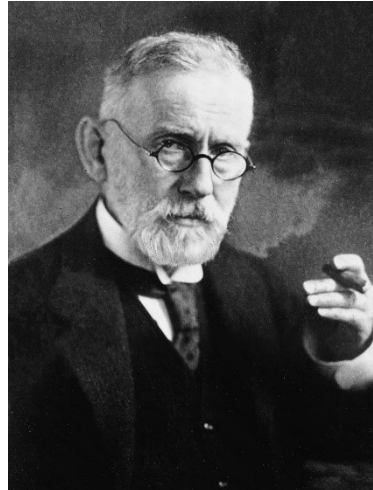

GAETANO DONZETTI

G. Donizetti portréja (Giuseppe Rillosi festménye)

Soha nem tudhatjuk, hogy némely cselekedetünknek milyen hosszú távú következményei lesznek.

Ahogy a ráemlékező barátok leírásból, és legfőképp a vígoperáinak humorából következtethetünk, Donizetti jó kedélyű, társaságot kedvelő, vidám ember volt, szerette az egészséges kacagást egészen addig, amíg a fiatalkorában bekövetkezett szifilisz fertőzése az utolsó éveit nem tette tönkre. Amíg a szifilisznek nem volt hatékony gyógyszere, addig rengetegen végigmentek azon a hosszú úton, amely a szifilisz kezdeti stádiumától a halálig tart. Sok híres emberről tudunk, akik ugyanebben a betegségben szenvedtek (Ady Endre, Heine, Henri de Toulouse-Lutrec, Claude Monet, Franz Schubert, Friedrich Nietzsche, Vincent van Gogh, Munkácsy Mihály stb...). Bezzeg ma már meg tudnánk őket gyógyítani. 2006-ban emlékeztünk meg a Salvarsan felfedezésének 100. évfordulójáról (Paul Erlich). Ez volt az első kemoterápiás szer, mely valóban hatásosnak bizonyult.

Paul Ehrlich (1854-1915) német orvos, immunológus, mikrobiológus, a kemoterápia úttörője. Az általa kidolgozott sejtfestési eljárásokkal sikerült kategorizálni a fehérvérsejteket. Az ő laboratóriumában dolgozták ki a szifilisz első hatásos gyógyszerét. 1908-ban I. I. Mecsnyikovval közösen fízológiai Nobel-díjat kapott az immunológia terén elért eredményeiért.

A 19. század első felében az opera buffa színpadra vitte a hétköznapi élet aktualitásait, és az operaszínpad a nevetésnek, a gúnynak, a komédiának a színtere lett. Donizettit éppúgy, mint Rossinit jellemezte a fölényes muzikalitás, a színpadi érzék. Ezekből a darabokból féktelen temperamentum és humor árad. Remek operai formák jöttek létre, jó alkalmat kínálva az énekesek hangtechnikájuknak bemutatására, ötletes szellemesség, érzelmes és izgalmas színjáték keretében. Vígoperái közül számosak (**Szerelmi bájtál**, **Don Pasquale**, **Az ezred lánya**, **A csengő**) máig az operaszínpadok közkedvelt repertoárdarabjai. Megpróbálkozott az opera seria és az opera buffa közötti határ elmosásával: a komikusnak látszó szituációkat gyakran romantikusan fogta fel, és ezzel az opera műfajának egy sajátos válfaját (opera semiseria) hozta létre. Ez némi eltérést mutat Rossini művészetéhez képest, és drámaiságban Giuseppe Verdi munkásságát előlegezte meg. A „hagyomány” szerint a *Szerelmi bájtalt* mindössze két hét alatt komponálta meg. 1832. május 12-én a bemutató hatalmas siker volt: a *Szerelmi bájtál* lett Donizetti első olyan műve, amely a

bemutató után folyamatosan a repertoáron maradt ⁴ (Weinstock 285. old.). Donizetti munkatempójára jellemző, hogy Don Pasqualét is két hét alatt komponálta. Noha Donizetti mintegy 65 operát komponált¹ (a Zenei Lexikon 74-et ír). (Opera Guide Amanda Holdin kiadás 224. old.) Volt olyan éve, amikor 5-öt. Komponált néhány kisebb jelentőségű művet is: néhány zenekari darabot, szimfóniát, 19 vonósnégyest, kantátákat, egyházzenei műveket, vokális zenekari műveket, dalokat. A nemzetközi népszerűsége a XIX század végére hanyatlott. A II. világháború után szinte ismét felfedezték, és számos operája elmaradhatatlan részévé vált az állandó repertoárnak. Ez nagyrészt Callasnak és Joan Sutherlandnak köszönhető. Az olasz opera műfajának fejlődésben elengedhetetlen szerepe volt. Figyelemre méltó, hogy ő rakta le az alapkövét Verdi munkásságának, noha drámai erőben elmaradt Verditől. Volt egy időszak, amikor Rossini már nem komponált új operát, Verdi még nem volt a csúcson, és ekkor Donizetti volt az olasz operakomponálásnak a legkiemelkedőbb alakja.

Figyeljük meg, hogy milyen rábeszélő erővel, és szellemesen kínálja a hatástalan lórét Dulcamara, a csodadoktor az együgyű Nemorinónak a Szerelmi bájitalban sziporkázóan szellemesen, melyet a MET olasz nyelvű előadásban illusztrálunk:

[The MET: Live in HD 2018 - L'Elisir d'Amore: Udite udite oh! rustici](#) (3:21)

Íme, a szöveg:

Ti népség. Egy szót se! Csönd, ha mondom,
Mivel hírem már messze szállt,
Így tudnotok kell róla,
Hogy én volnék a medikus,
A híres enciklopédikus,
A doktor Dulcamara,
A bölcsességek tára,
Senki nem gyógyít, mint én,
Ezt tudja minden élő...
És... és... a többi szintén.
Az embereknek jótevője,
Doktorok közt doktor,
Ki megkímélek népeket
A bajtól és a gondtól.
A boldog élet kulcsa

Nálam olcsón kapható.
A gyógyszer, melyet
Feltaláltam minden bajra jó.
E csoda gyógyszer tartalmaz
Egy lila színű nedvet,
Mely gyógyítja a kolerát
És megöli a tetvet,
De nem tartalmaz mérget,
Mely törvényesen védett,
A hatásáról két szemével
Meggyőződhetik.
Egy hetvenéves agglegény,
Ki éjjelente mindhiába
Nyekergette ágyát,
Hogy teljesítse vágyát,
Gyógyszerem által
Tíz gyereknek nagypapája lett.
És most is él,
Ha meg nem halt,
Mert gyógyszeremből vett.
Az íze jobb a méznél,
És éppen itt van kéznél,
Hát vásárolják gyógyszerem,
Mely minden bajra jó!
Ha házassága vérszegény,
És öröme nincs semmi,
Csak kínálja meg férjurát,
Ha anya akar lenni!
A himlő és a szeplő,
Mind elmúlik egy-kettő.
Ha bárhol támad görcse,
A pénzét erre költse!
Mert minden kínja elröpül,
Ha gyógyszeremből vesz.
Ti özvegyek és szüzek,
Ti legények és férjek,
Még néhány üveg kapható,

Hát ne hagyjátok itt!
Kit elnyelt már a sírverem,
Még meggyógyítja gyógyszerem,
Mert ettől nyomban távozik
Az epekő és a vesekő,
A hasmenésed rendbe jön,
A fogfájásod elköszön,
Még születendő gyermeked is
Egészséges lesz.
De felfordul a svábbogár,
S a poloskára dőghalál,
És meggyógyítja asszonyod,
Ha nem tud szülni magzatot,
Hát itt a legjobb alkalom,
Ti özvegyek és szüzek,
Csak rajta, rajta özvegyek,
Csak rajta, rajta gyermekek!
Ha megveszitek gyógyszerem,
Elmúlik minden baj.
Csupa külföldről jött fűből van,
Mely egyenként is drága.
No, de most már az a kérdés,
Mi a bűvös gyógyszer ára?
Ötven tallér? Nem...
Harminc? Nem... Mennyi?
Most tessék jól figyelni!
Hogyha lesz kis részem
Némi közmegbecsülésben,
Akkor megszámítom nektek
Szinte ingyen gyógyszerem.
Itt van ím: csodák csodája,
Indiáknak mágiája,
S mint ezt fél Európa tudja,
Kilenc líra volt az ára.
De mert itt születtem én is,
Innen húsz mérfölddel délre,
Három líra lesz az ára,

Három lírát kérek érte.
 Ilyen olcsón lehet kapni,
 Három líra ilyen bűvös cseppekért,
 Szinte semmiség.
 Bennem honfi szíve dobban,
 Vegyétek, rajta! Rajta!

Az eredeti szöveget Felice Romani írta és Blum Tamás fordította magyarra kitűnően. Donizetti, mint már írtam, hihetetlenül gyorsan komponált, és rengeteget. Sokat kellett hadakoznia az impresszáriókkal, a szövegírókkal, a cenzorokkal, de ez nem lohasztotta a kedvét. Rossini, megírva a Tell Vilmost, 37 éves korában visszavonult. Egyesek úgy képzelik, hogy Rossini olyan bifázisos kedélybetegségben szenvedett, melynek az első fázisa a Tell Vilmos sikeres bemutatójáig tartott, majd a második fázis egészen az elhunytáig.²

Verdi még nem volt a zeniten, bár már a Nabucco, a Lombardok, az Ernani nagyon sikeresek voltak. Tehát az 1830-as második felében és a 40-es években Donizetti volt az operaszerzők királya.

Nem indult könnyen a pályája. Szegény családból származott, de apja már korán felismerte fia kivételes zenei adottságát, és a legjobb mesterekhez vitte tanulni.

<https://youtu.be/WhG97zEtp-o> (8:43)

Gaetano Donizetti: Anna Bolena / Boleyn Anna
 Piangete voi? donde tal pianto?... Al dolce guidami castel natio...

Anna Bolena – Pitti Katalin

Vezényel: Nagy Ferenc

Magyar Állami Operaház (Budapest, 1995. november 24.)

Az első igazi nagy sikert a **Boleyn Annával** (Anna Bolena) aratta 1830-ban. Az angol történelem kedvenc témája volt (**Stuart Mária** (Maria Stuarda) (1834), **Robert Devereux** (Roberto D'evereux, conte d'essex) (1838)). Műveiben a bel canto épp úgy érvényre jut, mint a drámai feszültség, noha ezen a téren később Verdi felülmúlja őt. Igazi mestermű a többi között a Cammarano szövegkönyvére írt, és Walter Scott regényén alapuló **Lammermoori Lucia** (Lucia di Lammermoor) (1835). Gyönyörű a vízcsobogását imitáló hárfaszóló, a szerelmi kettős, a hatos (amikor ifjú koromban láttam, akkor a hatost meg kellett ismételni, többek között Gyurkovics Mária és Svéd Sándor énekelt benne). A híres örülési jelenetben a koloratúr szopránnak minden lehetősége megvan, hogy a hangjával és színészi játékával elkápráztassa a közönséget. A megbomlott elmét a koloratúrákkal, a díszítések tobzódásával ábrázolja. Valójában egy elmeháborodott beteg nem képes ilyen tökéletesen megkomponált áriát előadni. Több operájának a női főszerepét Giuseppina Streponi, Verdi majdani felesége, a kor elsőszámú opera dívája vitte sikerre¹¹.

Ami a vígoperáit illeti, azok hihetetlenül szellemesek, ötletesek, dallamosak. Az olasz beszéd hadarását mutatják be fűszerezve zenei humorral. A Don Pasqualéban a híres hadaró kettőst szinte mindig meg kell ismételni. Remekmű a francia szövegkönyvre írt **Az ezred lánya** (La fille du régiment, 1840), mely az utóbbi években a Metropolitan sikerdarabjai közé tartozik, Dessay és Diego Florez főszereplésével. Ebben a műben sok magas C hangzik el, és Pavarotti az ebben a műben alakított szereplésért kapta a magas C királya elismerést. **A csengő** (Il campanello di notte) című egyfelvonásos (1836) egy párizsi vaudeville. Egy patikus nászéjszakájára készül, de megtréfálják, és egy véget nem érő magisztrális receptet kell elkészítenie. Íme, a recept:

<https://www.youtube.com/watch?v=CF1V6TqyBpA> (4:25)

(Melis György és Várhelyi Endre, háttal áll)

Véggy levendula ecetet
és öntsél hozzá láptejet
és keverj hozzá rézvízet,
meg feneporos kéneget,
de legyen benne szagos ír,
meg büdösköves hamuzsír,
és kávéban főtt szenna és édesvizi menta,
kell ezenkívül őbele
a törökszegfű főzete,
és Antónia balzsam,
mely használ minden bajban.
Ezt poharakba tölti,
és szépen összeönti,
és felforralja lassan,
mert másképp úgy elpárolog az Antónia balzsam.
És vágja fel, de súlyra,
Labdacsokba gyúrja,
Hogy szegény Anasztázia
Majd könnyen vegye be.
És kell hozzá pangás elleni lágyító,
És hozzá Vénusz köldök,
Meg kaskarilla héja,
És baktövises mézga,
És kapucínus füstölő,
Meg egyiptomi légyölő,
És rubiánka libatop,
És koriánder magja,
És kell még bele lázpor,
Égett vízben kámfor,
Meg kukacolaj fekete,
És kánisz Bandi sója,
A kalapárum gyökere,
Meg piros színű sóska,
És vasszegecses alma,
És kolofáni gyanta.
Ezt főzze, ut fiat bibita!

Végy egy véka páponya pempőt,
Ami már előre megfőtt,
Müge lisztet, florenc lakkot,
Laksza cseppet, kína makkot,
Lecske cukrot lőre zsírral,
Némi kígyó hagyma írral,
Old fel étető kő vízben,
Forrald újra három ízben,
Végy még gájszot, gelyvát, gálét,
Bécsi lekvárt, lenmag málét,
Festő antracént és tetvet,
Citromízű étvágy cseppet,
Aztán macska-csípte pittyet,
Szurokszagú murva pikket,
Csengő linka kati pálma,
Ferenc forgács kerti mályva,
Medvefű és ebnyelv levele,
Kutyabenge liba pimpó,
Katár cetli sárga simapor,
Édes liquiric és álkörmök,
És hémér, meg Ábelvér,
Kapadórium, meg kondilla
Paratomtomtáré tinktúra,
Ami kábít is meg lágyít,
Minden fájdalmat elállít,
Aztán kell még hozzá
Békatobak, balzsamolaj,
Kecsepecse, mamazsana,
Iblonsavas limonádé,
Kacagánypor, leventikom,
Pemetefű, reberbara, orkárium,
Farkas-alma, csomorika,
Kleopátra arckenőcse,
Hólyaghúzó vizikátor,
Ördögepe, ördögborda,
Fordulófű sebrevaló
Aranyvízben oldva.

E fenti két operarészletnek a szellemes szövegét azok orvosi vonatkozásai miatt írtam ide.

Szinetár Miklóssal egyetértve, én is sajnálom, hogy nem magyarul énekelnek jelenleg hazánkban. (Jelenleg a járvány miatt csak az interneten vagy a TV-ben láthatjuk/hallhatjuk a műveket). Jó lenne illusztrálni a zenében, áriákban, kettősökben, együttesekben, kórusokban lévő dallamokat, zenei leleményeket. Igazi könnyed szórakozás egy Donizetti vígopera meghallgatása, ám az énekesektől óriási tudást, hangot, színészi játékot, humort, remek ritmusérzést kíván.

Gaetano Donizetti

Életrajzára térve 1797. november 29-én született Bergamóban, és ugyan ebben a városban 1848. április 7-én hunyt el. Donizetti 1827. május 19-én Rómába utazott, ahol június 1-jén feleségül vette Virginia Vassellit. Három gyermekük született, de egyikük sem élt néhány napnál tovább. Feltételezhető, hogy **kongenitális szifiliszük** volt. Majd a huszonkilenc éves Virginia is elhunyt. A kolerajárvány miatt még aznap el kellett temetni. Donizetti az **ifjúkorában szerzett szifilisszel** feleségét is megfertőzte. Mellékesen szólva a szifilisz egy idő múltán elveszíti fertőzőképességét. Elképzelhető, hogy a 29-éves feleségének a halálát is a szifilisz okozta. Persze szóba jöhet gyermekágyi láz, és az akkoriban tomboló kolera járvány is. Donizetti nem nősült meg ismét.

G. Donizetti szülőháza, ma múzeum

Sok-sok sikeres és kevésbé sikeres operabemutatót élt meg: **Lucrezia Borgia** (1839), **Kegyencnő** (La favorite) (1840 francia nagyopera), **Linda di Chamounix** (1842).

Rengeteget utazott Párizs, Bécs, Itália különböző városai között. A töménytelen munka, az utazások, a bemutatók színrevitelének nehézségei után 1843-ben olykor emlékeztetkiesések és indokolatlan dühök fordultak nála elő a **Don Sebastian** próbái közben. 1843. december 30-án Bécsből visszatért Párizsba, ahol doktorainak tanácsára digitáliszt, mustárvizes borogatásokat, beöntéseket kapott. Próbált ugyan tovább dolgozni, de állapota miatt egyre kevésbé volt képes odafigyelni cselekedeteire. Fogai kihullottak, testtartása megváltozott, néha járási zavarai voltak. 1845. augusztus elsején Párizsban az utcán rosszul lett és összeesett. Három neves francia orvos vizsgálta meg még aznap: éghajlatváltozást javasoltak és eltiltották minden munkától. 1845 nyarán mutatkoztak rajta először az **elmezavar** (dementia luetica) jelei.

1845 őszén Liszt Ferenc is értesült Donizetti állapotáról, és kérte eltávolítását a bécsi udvari karmester állásából.

1847 februárjában félelemre okot adó lázrohamok hatalmasodtak el rajta, erősen izzadt és fuldokolva köhögött. A hónap végére nagyon lefogyott, később azonban átmenetileg némi javulás mutatkozott egészségi állapotában. Április 1-jén egy vacsora közben rángógörcs keletkezett, és végtagjai megbénultak. A következő reggelre a paralízis visszahúzódott, de a görcsös állapot ismét előjött néhány nap múlva sokkal erőteljesebben. Ekkor papot hívtak hozzá, és megkapta az utolsó

kenetet. Április 5-én láza súlyosbodott, helyzete napról napra rosszabbodott ³. Gyakran volt erős fejfájásra és magas láza.

1847 október 11-én kelt levélben orvosai a következő megállapításokat tették: általános bénultság, az akaraterő és az intellektus hanyatlása, melynek oka szervi elváltozás, valószínűleg szerózus folyadék beáramlása a központi idegrendszerbe, mely gyulladásos állapotot eredményez. Szükséges a beteg gondos megfigyelése. Fölösleges olyan kísérleteket beiktatni a kezelésbe, mely nem kecsegtet a javulás reményével ⁵. (Weinstock 285. old.)

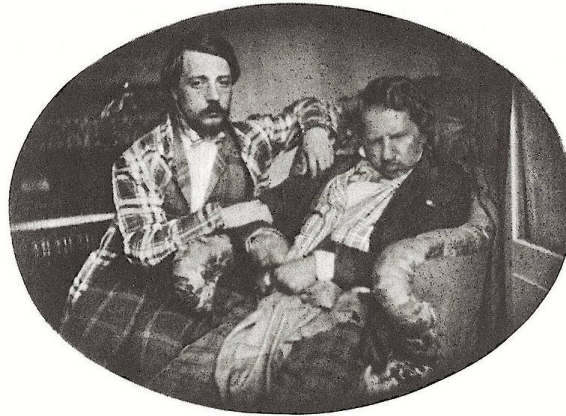
1847. okt. 14-én kelt az a lelet, amely a mentális állapot felmérést célozta.

Általános kérdések felvetése: nincs válasz.

Ismételt kérdések: semmi válasz

A kérdéseket egy orvos szakértő tette fel, közben az unokahúga és fivére fogta a beteg kezét és a fejét: kinyitotta a szemét, és egyikükre vagy másikukra tekintett, anélkül, hogy felismerte volna őket, majd ismét becsukta a szemét, anélkül, hogy felelt volna. Annak jelét sem mutatta, hogy megértette volna a kérdéseket. Teljes közöny és apátia uralkodott el rajta.

Február 1-jén szállították át az Ivry-i elme szanatóriumba hasonló furfanggal, ahogy ezt később Semmelweisszel tették ¹⁰. A nagyközönség előtt ezt titokban tartották, és azt terjesztették, hogy Nizzába utazott gyógyulni. Donizettit csak úgy tudták kimozdítani a szállodájából, hogy azt mondták neki, Bécsbe viszik. Három óras utazás után azt füllentették neki, hogy elromlott a delizsánsz kereke, várni kell, amíg megjavítják, és felajánlották neki, hogy addig töltsse idejét a közeli vidéki kastélyban. A mit sem sejtő Donizetti bevonult az épületbe. Amikor észrevette, hogy inasa nincs mellette, gyanút fogott, ám ekkor azt mondták neki, hogy az inas ellopta a pénzét meg értékeit, és mindaddig nem folytathatják útjukat Bécs felé, amíg a bűnügyet meg nem oldják. Akkor arra hivatkozott, hogy a francia rendőrség őt nem tartóztathatja fel, hiszen ő osztrák állampolgár, azt mondták, a rendőrség szerint ő maga rendezte meg a lopást azért, hogy inasa tolvajnak tűnjön – ilyen hazugságok sorával sikerült őt a szanatóriumban tartani. ⁵

G. Donizetti és unokaöccse

Innen azonban az unokaöccse és más hozzátartozók és barátok szülővárosába, Bergamóba akarták szállítani. Ez nagyon kalandos utazás volt a súlyosan beteg komponistával. Ekkor már kockázatos volt a részlegesen bénult nyakát mozgatni, továbbá gyakran hólyag-katéterezésre volt szükség. Ennek okát a feljegyzések nem taglalják. Még aránylag fiatal volt azt feltételezni, hogy a prosztatata megnagyobbodása következtében nem tudta vizeletét spontán kiüríteni. Elképzelhető, hogy a szifiliszén kívül egy másik szexuális úton terjedő betegség (STD=sexual transmitted disease), a gonorrhoea okozhatott húgycső szűkületet. Ivryben 16 hónapot és 23 napot töltött ⁴. (Ashbrook, i. m. 195-203. old). Készült itt egy dagerrotíпия, ahol látható, hogy a komponista belesüppedt a székbe, szeme lehunyva, az álla a mellkasára csüng, keze ökölbe szorulva.

1847. szeptember 19-én indultak útnak Bergamóba. Először Párizsba mentek, majd Brüsszelbe, majd a Rajnán hajóval egészen Bázelig, Onnan lovas-kocsival át a Gotthárd hágón végre elérték Comót, innen eljutottak Bergamóba a teljesen az megtört, lesoványodott mesterrel. 1847. október 8-án ért véget ez a gyötrelmes utazás. Voltaképpen nem tudni, hogy miért volt szükség erre a bonyolult megoldásra az útvonalat illetően. Bergamóban egy kipárnázott székben ült fejét alátámasztva, mert önállóan már nem tudta megtartani. A mester teljes apátiában volt. Kérdésekre nem válaszolt. Próbáltak hozzá szólani a helyi, bergamaski dialektusban, abban a reményben, hogy a gyermekkorában használt nyelvet felismeri, és arra reagál.

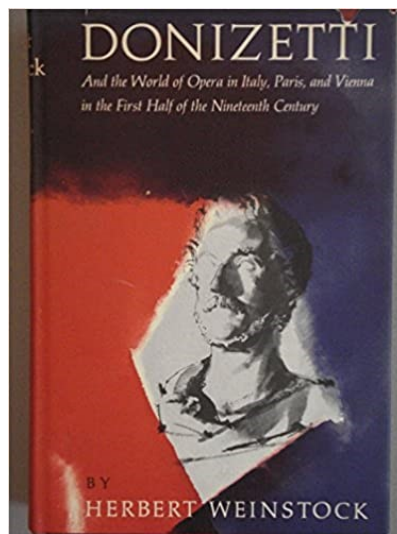
1848. ápr. 1-én epileptiform görcs keletkezett, a bal felső és alsó végtagja megbénult ⁴ (Ashbrook 195-201). Ekkor papot hívtak hozzá, és megkapta az utolsó kenetet. Április 5-én láza súlyosbodott, helyzete napról napra rosszabbodott, április 8-án meghalt ⁵ (Ashbrook 22-23. old.)

Donizetti and his Operas

William Ashbrook

Boncolás

Igen lesóványodott test. (Elhagyom a részletes leírást). Weinstock, akinek a könyvében találtam a boncjegyzőkönyvet, megkérte egy patológus barátját, hogy interpretálja 1964-ben a leletet.⁵

A boncjegyzőkönyvben az áll, hogy a körbefutó erek nagyon kitágultak voltak az agy felszínén, amely a *zenei tehetség, magas fokú szellemi erő és a géniuszság jele*. Természetesen ez teljesen nonszensz. Ma már tudjuk, hogy az agy külső megtekintésével nem lehet a szellemi képességeket, kedélyállapotot megítélni, (mikroszkópos vizsgálat nem volt, de még annak birtokában sem lehet a szellemi képességekre következtetni) még egy génius esetében sem. A szellemi tehetség, mint az éleslátás, képzelőerő, kreativitás, kritikai érzék, gazdag asszociációs képesség, jó memória, és még sok más kitűnő adottság, mind csodálatosan kiegyensúlyozottak, összhangban vannak, és a zseniknél összehangoltan működnek. Nem vagyok tudatában annak, írja dr. Sabata, hogy az

agyban lenne a zenei képességnek kitüntetett lokalizációja. Kétlem, hogy jelenlegi tudásunk szerint létezik-e ilyen morfológiai központ. De megértem, - írta dr. Sabata, hogy 150 évvel ezelőtt az akkori orvosoknak kellett valamit mondani, hiszen egy kiválóságról volt szó. Leírnak a koponyacsonton egy duzzanatot, kidudorodást, sőt ez az agyállományban is fellelhető volt. Ez bizonyára **szifilisz gumma** volt. Az utolsó hónapjaiban Donizetti csak félrehajtott és lecsüngő fejjel tudott ülni, mely miatt fejtámaszra is szükség volt. Az agyhártyák vérbősége **krónikus lueszes meningitisz (agyhártyagyulladás)** tünete lehetett. A génuszság központját akarták megtalálni az akkori patológusok. Ez a mai tudásunk alapján gyerekesség. Mindenesetre meglehetősen bizonyossággal állíthatjuk egybevetve a klinikai tünetek a makroszkópos boncolás leleteivel, a **szifilisz negyedik stádiumáról (neuro-szifilisz) van szó**, ez a demenciát (**dementialuetica**) is magyarázza.

Donizetti mindössze 51 évet élt. 1855-ben egy impozáns emlékművet állítottak a tiszteletére a bergamói Santa Maria Maggiore Templom elé:

Donizetti személyében nemcsak egy zeneszerző zenit vesztett el a világ, hanem egy kedves, derűs, társaságot kedvelő embert is, akiben nem volt szakmai féltékenység vagy irigység áskálódás.

Felhasznált irodalom:

Opera Guide Amanda Holden

Penguin Books 1995 kiadás 224.old.

LAM 2006;16(11):992–993 Köves Péter

Szabolcsi Bence: A zene története Atheneum 1940

Ashbrook, William. *Donizetti and His Operas*. Cambridge University Press (1982). [ISBN 0-521-27663-2](#)

Herbert Weinstock & CO KTD 1963 Donizetti and the World of the Opera in Italy

Haroldm C. Schonberg: A nagy zeneszerzők élete, Európa Kiadó 2002

Brockhaus Riemann: Zenei Lexikon, Zeneműkiadó 1978

Winkler Gábor dr: Barangolás az operák világában

LAM 2007. I. szám 77. old. Medicina az operaszínpadon

Czeizel Endre (2013. június 21.). Ne győzzön a hazug legenda. *Élet és Irodalom* **LVII.** évf. (25. szám), 8. old.

LAM Egy zseni szolgálatában. Giuseppina Strepponi 2016, 26(3) 151-154. old.

ElitMed Janka, Szakács 2019.29 (10)

Mi volt Donizetti baja: lues, kedélyzavar, vagy Barbaja?

***Dr. Köves Péter** nyugdíjas orvos